

«سلامت غذایی»، حق از حقوق انسانی شهروندان

دکتر بودا وثوق احمدی

دسامبر ۲۰۰۵ میلادی

در عصر ما انسان محق حقیقتی است غیر قابل انکار. از جمله احتیاجات ضروری و اولیه‌ی آدمی جهت زندگی و فعالیت «حق دسترسی به غذا» **Food Security Right** است. این حق در بسیاری از کشورهای جهان و بویژه در جهان سوم و کشورهای در حال توسعه یا بکلی نادیده گرفته می‌شود و یا در سطح بسیار نازلی قرار دارد. در ممالک پیشرفته در پی استیفای این حق، حق دیگری از حقوق انسانی به میان کشیده می‌شود که از آن با عنوان حق دسترسی به غذای سالم یا «سلامت غذایی» **ood SafetyF** یاد می‌شود. این حق از جانب سازمان ملل متحد به رسمیت شناخته می‌شود و حکومتگران موظف به رعایت آن هستند.

در تعریف غذای سالم اجماع چندانی در بین دانشمندان و متخصصین و حتی در میان مردم عادی به چشم نمی‌خورد. اما آنچه مسلم است هنگامی که از حق دسترسی به غذا سخن می‌رود، مراد غذای سالمی است که اولاً عاری از هرگونه آلودگی بیولوژیکی (اعم از سموم و میکروارگانیسم‌ها) و آلودگی فیزیکی بوده و ثانیاً قادر به تأمین حد متوسطی از نیازهای روزانه‌ی بدن انسان به مواد مغذی باشد. قسمت اول به طرز چشمگیری دارای اشتراک با علوم سم‌شناسی و میکروبیولوژی بوده و قسمت دوم در حیطه‌ی علم تغذیه و فیزیولوژی پزشکی قابل طبقه‌بندیست.

آلودگی میکروبی غذا و ارتباط آن با حق دسترسی عموم به غذای سالم مبحثی است که این گفتار بدان می‌پردازد. مواد غذایی (اعم از مواد غذایی با منشا گیاهی، دامی و یا سنتتیک) در روند چرخه‌ی تولید و نیز در حین طی مراحل آماده شدن برای خوردن (پختن) در معرض خطر آلوده شدن با انواع مختلفی از عوامل بیماری‌زا نظیر باکتریها، ویروسها، قارچها و انگلها قرار دارند. منشا اینگونه آلودگی‌ها در غالب موارد محیط تولید، عمل‌آوری و بسته‌بندی مواد غذایی بوده (آلودگی اولیه در زنجیره تولید) و در پاره‌ای موارد توسط عواملی خارج از محیط تولید (آلودگی ثانویه) می‌باشد. بعنوان مثال شیر و گوشت گاو در طی مراحل مختلف تولید در معرض خطر آلودگی با باکتریهای مہلکی چون سالمونلا، کمپایلوباکتر، ای‌کولای او. ۱۵۷، بروسلا و غیره قرار دارد. این عوامل بیماری‌زا در دوره‌ی تولید (از طرق مختلفی که در حیطه‌ی این بحث نیست) وارد محیط دامداری و مزرعه شده و حیوانات را بیمار و یا در مواردی بصورت فیزیکی آلوده می‌کنند. عوامل مذکور به هنگام شیردوشی (در مورد شیر) و ذبح حیوان در کشتارگاه (در مورد گوشت) موجب آلودگی این مواد غذایی شده و در صورت مناسب بودن شرایط (از لحاظ حرارت و محیط مطلوب) شروع به رشد و تزايد کرده و در مواردی چون آلودگی با باکتری ای‌کولای اقدام به تولید و ترشح سم می‌کنند. سپس در صورت عدم اقدامات ضد میکروبی و بهداشتی در مراحل بعدی تولید تا رسیدن به دست مصرف‌کننده (نظیر پاستوریزاسیون شیر و یا نگهداری در یخچال)، شیر یا گوشت آلوده وارد سبد غذایی مصرف‌کنندگان شده و بسته به میزان آلودگی و حدت باکتری و حساسیت بدن مصرف‌کنندگان موجب بروز همه‌گیری و وارد آمدن خسارات جانی و اقتصادی می‌گردد.

به محض ابتلاء اولین فرد به بیماری (که می‌تواند از یک دل‌درد ساده تا مرگ متغیر باشد) در اثر مصرف ماده غذایی آلوده (شیر یا گوشت در این مثال) حق انسانی دسترسی به غذای سالم نقض می‌گردد. انسانی که دارای حق بهره‌مندی از غذای کافی و سالم بود در اثر نقض شدن این حق، در بسیاری موارد از سایر حقوق انسانی خویش نیز باز می‌ماند (مثلاً حق داشتن بدنی سالم که در صورت نقض عضو ناشی از بیماری این حق نقض می‌شود و یا حق طبیعی زندگی که در اثر (مرگ ناشی از آلودگی غذایی پایمال می‌شود).

نتیجه‌گیری عمده‌ای که از مطلب طرح شده در بالا گرفته می‌شود آنستکه حکومتها و تشکیلات مسئول حفظ سلامت غذا در کشورها، وظیفه‌ی خطیر فراهم آوردن «حفاظت حداکثری» **Maximum Protection** از سلامت غذا را جهت استیفای حقوق شهروندان خود بر عهده دارند. این امر با تصویب قوانین و دستورالعمل‌های بهداشتی-مدیریتی بر مبنای اصول پذیرفته شده علمی (مقررات حداکثری)، نظارت و بررسی دقیق، مداوم و سالم بر رعایت اصول بهداشتی در واحدهای تولیدی مواد غذایی (نظارت حداکثری) و انجام تحقیقات هدفدار و مستمر در راستای به حداقل رساندن آلودگی‌های میکروبی مواد غذایی قابل اجرا توسط دولتهاست.

بر واضح است که با توجه به تکنولوژی تولید و نیز طبیعت وجودی میکروارگانیسم‌های بیماری‌زا برای انسان، تصور به صفر رساندن آلودگی‌های میکروبی غذا امری نزدیک به محال می‌نماید. مصداق عینی این موضوع، میزان آلودگی و بیمارها و مرگ و میر ناشی از مصرف غذای آلوده در کشورهای پیشرفته دنیا است که از بالاترین سطوح بهداشتی، مدیریتی و تکنولوژیکی سود می‌برند. حال آنکه دست‌آویز قرار دادن این امر توسط دولتها در کشورهای در حال توسعه و حتی در کشورهای پیشرفته، جهت توجیه کاستیهای مقرراتی، نظارتی و تحقیقاتی امری غیر قابل قبول و نقض آشکار حقوق انسانی شهروندان است.